ION POP RETEGANUL'S PEDAGOGICAL WRITINGS

Alexandra Pascu
PhD. Student, ,,1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:The pedagogical activity of Ion Pop Reteganul, a name closely related to the Romanian culture is one of the fundamental directions of his personal development. The activity of this teacher, who was born in Reteag, materialized into some important textbooks. One of the most important textbooks was The Reading Book, which is still actual due to its concepts and knowledge. It is addressed to different types of pupils. Another important textbooks was about the "art" of growing trees. These two textbooks and another valuable Ion Pop Reteganul's pedagogical writings will be described in my article.

Keywords: textbook, knowledge, successor, pedagogy, personal development.

Activitatea didactică a lui Ion Pop Reteganul, nume legat de cultura română în mod interdisciplinar, este una din direcțiile fundamentale ale dezvoltării sale, prin preocuparea sa de a crea instrumentele necesare predării la catedră. Această activitate a învățătorului originar în Reteag se concretizează în primul rînd în manualele pe care le-a alcătuit. Ion Pop Reteganul a lăsat posterității un manual intitulat *Carte de cetire*, care încă își păstrează actualitatea prin grija cu care a fost alcătuit și larga utilitate datorată diverselor tipuri de destinatar a învățăturii din texte. De asemenea, un alt manual, de această dată de o factură diferită, pleacă de la pasiunea dascălului pentru pomicultura și poate fi folosit de orice începător contemporan în „arta" creșterii pomilor fructiferi. Prezentăm în articolul nostru aceste două manuale, precum și alte scrieri pedagogice ale lui Ion Pop Reteganul, ocazionate de diferite evenimente ale vremurilor sale.

I. *Cartea de cetire*

Cartea de cetire pentru anii din urmă ai școlelor poporale, școlele de repetițiune, cursurile de adulți și pentru poporul nostru (numită în cele ce urmează *Cartea de cetire*), a fost publicată de Ion Pop Reteganul în 1892, la Editura Librăriei „Nicolae I. Ciurcu" din Brașov. Titlul lucrării demonstrează încă o dată preocuparea constantă a dascălului Ion Pop Reteganul de a aduce nu doar elevilor săi, ci și adulților materialele necesare pentru desăvîrșirea educației. Categoria largă denumită prin „poporul nostru" subliniază interesul pentru creșterea culturală a neamului românesc. Sigla cărții cuprinde cuvintele „sciință" (știință) și „progres", care, în concepția noastră, arată faptul că aceasta era calea pe care autorul o vedea pentru progresul poporului român: știința de carte.

Prefața volumului îi aparține autorului și prin moto-ul pe care îl poartă – *Non schole, sed vitae dicemus* – stabilește adevărata finalitate a procesului de învățămînt, pregătirea pentru viață. Acest text latinesc este dublat ca sens de proverbe românești ca „rădăcinile învățăturii sunt amare" și „cine are carte are patru ochi".

Învățătura prin meseria practicată este prezentată ca o alternativă la învățătura pe băncile școlii, ocazie cu care este exprimat și regretul inexistenței unor cărți „sistematice" pentru instruirea tuturor vîrstelor, *Cartea de cetire* venind ca o încercare de a suplini acest gol.

În *Prefață*, care este datată „Rodna-Veche, Noemvrie 1891", Ion Pop Reteganul arată criteriul după care a selectat textele cuprinse în volum: „am întocmit în cartea de față, alegînd astfel de bucăți, cari să desvolte interesul și gustul pentru cetit și să desprindă poporul nostru

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

la moralitate, la ordine, la muncă și la cruțare”[1]. Motivația pentru alcătuirea acestei cărți este de asemenea reliefată în prefață, arătîndu-se că e o contribuție personală la dezvoltarea educației: „Eu am avut și am un singur dor: «să fi contribuit măcar cît un grăunte de mușt ar la desvoltarea gustului de cetire, la bunăstarea higienică, morală și materială a scumpului nostru popor», și împlinindu-mi-se acest dor m-aș simți tare fericit”[2].

Cartea este structurată în patru părți notate cu cifre romane, inegale ca întindere. *Partea I*, la fel ca și *Partea a II-a*, încep fiecare cu o rugăciune lirică: *Rugăciunea pruncului* (*Imitație din Lamartine*) de I. Eliade și *Rugăciune* de Grigore Alexandrescu. Lecturile în versuri sunt însemnate cu asterisc, probabil pentru a le semnala celor ce preferau genul liric.

Dintre cele 83 de texte ale *Părții I*, 18 sunt în versuri, iar 65 în proză, iar în *Partea a II-a* se schimbă raportul, existînd 67 de texte în proză și 13 texte lirice. În schimb, *Partea a III* este echilibrată din acest punct de vedere, cu 16 texte în proză și 16 texte în versuri. *Partea a patra* nu conține texte literare, fiind dedicată stilisticii practice.

În ceea ce privește autorii din care au fost selectate textele *Cărții de cetire*, acestea aparțin lui I. Heliade Rădulescu, George Coșbuc, Andrei Mureșanu, Zaharia Boiu, Petre Dulfu, G. Sionu, Th. D. Speranția, G. Sion, Anton Pann, Rădulescu Niger, Mihai Eminescu, George Tent, Grigore Alexandrescu, G. Crețian, Vasile Alecsandri, T. Șerbănescu, Anton Pann și Gh. Asachi.

În *Partea I* a volumului, unele poezii sunt selectate din revistele „Amicul familiei” și „Tribuna” sau sunt preluate din *Cartea de cetire* a lui Zaharia Boiu. Există și unele texte nesemnate sau traduceri consacrate din autori străini. Textele în proză sunt fie adaptări după *Istoria naturei* de Zaharia Boiu, lucrări ale germanului Camerarius, *Legendar* de I. Popescu și alte texte ale autorilor Ștefan Pop, Vasile Petri, Gavril Munteanu, Dr. Drăgescu și Anton Pann. Sunt prezente fragmente în proză extrase din *Sfînta Scriptură*, *Lepturariul* lui Aron Pumnul, *Cartea de cetire* a lui Zaharia Boiu și *Cartea de lectură* a lui Gavril Muntean. Unele texte în proză sunt reproduse din reviste ca „Preotul român”, „Cărțile săteanului român”, „Gazeta Transilvaniei” și „Meseriașul român”.

Textele în proză din *Partea a II-a* sunt selectate dintr-o serie de reviste ca „Amicul familiei”, „Foaia scolastică”, „Cărțile săteanului român”, „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Școala română”, „Amicul poporului”, „Veterinarul de casă”, „Revista politică” sau din alte lucrări ca *Legendarul* lui Ștefan Pop, *Fabulele* lui Cichindeal, *Istoria naturei* de Zaharia Boiu. *Partea a II-a* cuprinde de asemenea adaptări ale unor texte în proză de I. Negruț, Iuliu Baras, I. Georgescu, E. Zschokke etc. Credem că lucrările a căror origine nu este indicată sunt parțial texte anonime și parțial texte care aparțin lui Ion Pop Reteganul.

Partea a III-a a *Cărții de cetire* cuprinde texte referitoare la păstrarea sănătății printr-o alimentație și igienă corectă, la vestimentația potrivită din punct de vedere moral, estetic și igienic, la viciile alcoolului și fumatului, precum și la diferite boli ale copiilor care erau posibil de evitat prin respectarea unor reguli de curățenie corporală și domestică.

Partea a IV-a cuprinde îndrumări referitoare la întocmirea unor acte oficiale și la redactarea corespondenței. Epistola este clasificată în: familială, comercială, de tipul invitației, de tipul cererii, de afaceri, de recunoștință, fiecare tipologie beneficiind de recomandări specifice pentru redactare. Dintre „petițiuni și documente” sunt menționate atestatul de serviciu, atestatul de moralitate, chitanța, contrachitanța, contractul de donație, contractul de obligațiune, contul și nota. Se observă rigurozitatea în redactarea modelelor pe care le poate folosi cititorul în situațiile în care este obligatorie cunoașterea acestora, în relațiile cu familia, cu alți membri ai societății și instituțiile statului.

[1] Ion Pop-Reteganu, *Carte de cetire pentru anii din urmă ai școlelor poprale, școlele de repetițiunem cursurile de adulți și pentru poporul nostru*, Brașov, Editura Librăriei „Nicolae I. Ciurcu”, 1892, p.III.
[2] *Ibidem*, p. IV.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

Din inventarierea textelor din *Cartea de cetire* se deduce o mare capacitate a dascălului Ion Pop Reteganul de a selecta acele texte care corespundeau cel mai bine particularităților de vîrstă ale elevilor și obiectivelor de învățare. De asemenea, folosirea multor fragmente apărute în diverse reviste, arată preocuparea jurnalistică a autorului *Cărții de cetire*, care nu doar a publicat și a condus reviste, ci a fost și un cititor interesat, cunoscînd foarte bine peisajul publicistic românesc a acelor vremuri. Volumul pe care îl prezentăm are două mari merite: trezirea interesului cititorilor pentru creațiile valoroase din literatura română și orientarea practică a învățămîntului. Lectura dezvăluie o contemporaneitate surprinzătoare a tematicii și problematicii abordate de Ion Pop Reteganul în cartea pe care o întocmește spre uzul conaționalilor săi. Cartea de cetire este alcătuită cu foarte mare grijă față de cititor, explicîndu-se neologismele, regionalismele și arhaismele în note de subsol sau în paranteze chiar în cadrul textului, urmărindu-se ca nici un cititor, indiferent de nivelul său, să nu fie viciat în înțelegerea textelor.

Dorim să facem cîteva mențiuni în cele ce urmează referitor la particularitățile fonetice ale textelor din cadrul volumului, care transcrise într-o variantă contemporană, îl aduc în actualitate și îl deschid uzului cititorului de azi. Aceste particularități ale textelor din Cartea de cetire au fost observate de Rodica Palade în lucrarea *Pragmatismul românesc. Manuscrise din fondul Ion Pop Reteganul*[3]. Cîteva dintre acestea sunt următoarele:

- Rostirea unui *è* ca *à* la unele verbe;
- Scrierea diftongului *oa* ca *ó*;
- Scrierea semivocalei *i* ca *ĭ*;
- Lipsa semivocalei *î* din diftongul *îi*, de exemplu *mîne*;
- Folosirea lui *é* pentru diftongul *ea*, de exemplu *négra*;
- Folosirea lui *ó* pentru diftongul *oa*;
- Înlocuirea ocazională a vocalei *e* cu vocala *i*, de exemplu *galbină*;
- Înlocuirea consoanei *z* cu consoana *d*, de exemplu *dile*;
- Scrierea semivocalei *u* ca *ŭ*;
- Înlocuirea lui *â* cu *ê*;
- Înlocuirea diftongului *ie* inițial cu *e*, de exemplu *eșe* etc.

În textele lui Ion Pop Reteganul apar și alte particularități grafice ca:

- Cratima este înlocuită cu apostroful atunci cînd are ca funcțiune elidarea unei vocale, dar este păstrată în celelalte cazuri;
- Linia de dialog este înlocuită de încadrarea în ghilimele a replicii personajului;
- Folosirea punctului după titlu.

II. *Pomicultura sau Cultura arborilor roditori*

În 1904, Ion Pop Reteganul publica la Șimleu-Silvaniei, la Editura Institutului tipografic Victoria, lucrarea intitulată *Pomicultura sau Cultura arborilor roditori***.** Includem această lucrare în seria manualelor lui Ion Pop Reteganul deoarece, deși nu este destinată elevilor săi din școlile normale, lucrarea reprezintă o mare lecție despre ceea ce este necesar tuturor celor care doresc să deprindă arta creșterii pomilor fructiferi.

Lucrarea are drept motto versetul biblic: „Pomul care nu aduce roade bune să va tăia și să va arunca în foc”. (Matei 7:19), făcîndu-se astfel o paralelă între creșterea umană spirituală și îndeletnicirea pomiculturii. Cartea debutează (*În loc de introducere*) cu o adresare cititorilor cu formula „Iubite cetitoriule”, atrăgîndu-se atenția asupra conținutului

[3] Rodica Raliade, *Pragmatismul românesc. Manuscrise din fondul Ion Pop Reteganul*, s.l., Editura Creion, 2005, pp. 136-141.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

cărţii prin întrebările retorice: „Ce e mai frumos, ca un pom roditor?”. „Şi ce e mai atrăgător ca o grădină plină de pomi de tot soiul?” după care exclamă: „Aceea e ca un raiu pământesc”.[4]

Ion Pop Reteganul îndeamnă la muncă susţinută pentru ca grădina să nu fie doar un loc de agrement, ci şi un izvor de venit. El motivează insistenţa sa pentru cultivarea pomilor arătînd că „ei fac ţinuturile mai frumoase, influenţează asupra dezvoltării fizice şi morale a omului, răcoresc aerul, răspîndesc umbră şi miros, deşteaptă în tinerime gustul frumosului şi viul interes pentru farmecile şi legile minunate ale naturei, prin urmare, pentru tot ce este adevărat, nobil şi frumos”.[5] În final îşi exprimă dorinţa ca această carte să fie de folos cititorului: „Şi aş fi tare mîngîiat dacă folos ar aduce această cărticică neamului meu celui setos de foloase”.[6]

Cartea are 167 pagini şi este structurată pe mai multe capitole, fiecare purtînd un titlu sugestiv:

- Cultura arborilor roditori. Unde prieşte pomilor?;
- Gardul viu şi calitatea locului pentru pomi;
- Cum putem ajunge la pomi mulţi şi buni;
- Rigolarea şcoalei de pomărit;
- Cultivarea pomilor în anul dintîiu;
- Răsădirea pomilor;
- Rechisitele de pomărit;
- Altoirea pomilor;
- Crenguţele de altoit;
- Ceara de altoit;
- Altoirea prin copulare;
- Altoirea în crepătură;
- Altoirea în coajă;
- Ocularea;
- Tractarea în anul întîiu şi al doilea.

De fiecare dată autorul se adresează cititorului cu formule de tipul: „Iubire cetitorule!”, „Bunele cetitor” şi automat foloseşte persoana a II-a singular, creînd astfel o stare de intimitate în comunicare, care conduce la o mai bună receptare a cunoştinţelor transmise. Caracterul ştiinţific aplicat al cărţii se păstrează prin folosirea persoanei I plural atunci cînd se fac precizări legate de efectuarea lucrărilor specifice, foloseşte persoana I plural. Folosirea persoana I singular este rezervată strict pasajelor care fac referire propria experienţă a lui Ion Pop Reteganul în domeniul pomăritului.

Explicaţiile sunt detaliate, iar pe alocuri sunt însoţite de imagini, reprezentînd modul de plasare a pomilor într-un anumit spaţiu, respectiv distanţa dintre ei şi modul în care pot fi intercalaţi precum şi uneltele care se pot folosi pe care le numeşte „rechisitele pământului”.

O parte a lucrării este destinată altoirii pomilor, şi aceste pagini conţinînd imagini ale pomilor pădureţi şi a diferitelor metode folosite în altoire, metode care se folosesc şi astăzi de către cei pasionaţi de pomărit. Reteganul atrage atenţia asupra îngrijirii pomilor după altoire, pentru ca aceştia să se poată dezvolta, şi, de asemenea, asupra formării coroanei. Sunt menţionate principalele boli ale pomilor şi remediile potrivite pentru însănătoşirea acestora. Sunt enumerate şi fenomenele atmosferice dintre care unele şi în anumite condiţii pot aduce foloase pomilor, dar pot să şi dăuneze dezvoltării lor.

[4] Ion Pop Reteganul, Pomicultura sau Cultura arborilor roditori, Şimleu-Silvaniei, Editura Insitutului tipografic Victoria, 1904, p. 1.
[5] *Ibidem*, p. 11.
[6] *Ibidem*, p. 13.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

La fel de important este considerat modul de culegere a fructelor şi de păstrare a acestora proaspete. Şi aici există imagini ale ustensilelor ce pot fi folosite. Considerăm că aceste îndrumări sunt valabile şi astăzi pentru formarea unor livezi în care să existe fructe începînd de vara, pînă toamna tîrziu şi pentru păstrarea acestora pe timpul iernii. Lucrarea se adresează atît adulţilor, cît şi copiilor care, prin grija învăţătorilor, pot deprinde încă de mici tehnica de cultivare a pomilor. Volumul este rezultatul activităţilor pe care Ion Pop Reteganul însuşi le-a desfăşurat cu elevii săi în diferitele localităţi prin care l-au purtat paşii de-a lungul carierei sale didactice. Facem observaţia că activitatea de creştere a pomilor fructiferi, la îndemnul preotului sau a învăţătorului, apare frecvent ca temă în povestirile lui Ion Pop Reteganul, aşa cum observam în Capitolul al II-lea al lucrării noastre, dedicat Reteganului ca povestitor, dar şi în cadrul acestui capitol, în nuvela *Dascălul Ioniţă.*

III. Alte scrieri pedagogice

O parte din ideile pedagogice susținute de Ion Pop Reteganul cu ocazia a diverse evenimente au fost aduse recent cititorului contemporan interesat de către Liviu Păiuș, care editează în 2016 volumul Ion Pop Reteganul, *Scrieri pedagogice*, cuprinzînd trei disertații susținute de dascăl pentru „Reuniunea învățătorească greco-catolică «Mariana» din jud. Năsăud" și un articol din revista „Școala poporală" care apărea în Gherla. Disertațiile au fost selectate din manuscrisele învățătorului aflate în Arhivele Statului Bistrița-Năsăud. Dacă portretul lui Fridrich Fröbel, a fost înfățișat mai devreme în acest capitol, prezentăm pe scurt, în cele ce urmează o disertație și un articol, ambele cuprinse în volum, care au rolul de a reflecta concepțiile pedagogice ale lui Ion Pop Reteganul.

Sub denumirea Mintea, Ion Pop Reteganul prezintă o disertație cu ocazia *Adunării Generale a Reuniunei „Mariana"*. Autorul separă acest subiect pe două direcții de dezvoltare, legate pe de o parte de explicarea teoretică, iar pe de alta de explicarea spirituală. Pornind de la ideea lui Kant care atestă faptul că mintea ar fi un tezaur al ideilor. Reteganul distinge două întrebări fundamentale „este, dar, mintea izvorul ori rezultatul ideilor?"[7] Articolul este structurat pe întrebări la care răspunde și pe care le teoretizează pe baza exemplelor concrete: „Dar ce este mintea?"[8]; „Dar ce sunt ideile?"[9]; „Cum putem cultiva mintea băiatului?"[10].

Autorul consideră că mintea este cea mai înaltă formă a spiritului omenesc și a cugetării și că părerile celor din jur legate de mintea unei persoane se formează în funcție de situații, poziții sociale și ocupație, atît a celui asupra căruia se opinează, cît și a celor ce emit judecăți de valoare. Se concluzionează astfel că, mintea e înțeleasă diferit în funcție de sferele de influență și de grupuri restrînse, citîndu-l pe Goethe care scrie că „mintea a fost numai a minorității"[11].

Ion Pop Reteganul face referire la faptul că mintea nu reprezintă un adevăr sigur și că aceasta este în continuă dezvoltare, o judecată asupra unei minți într-o anume perioadă putînd fi răsturnată de dezvoltarea minții ulterior. De asemenea, concepția referitoare la minte s-a schimbat de-a lungul istoriei, astfel încît ceea ce credeau anticii legat de minte fiind valabil pentru acele vremuri, dar nu pentru lumea contemporană.

În disertația sa, autorul explică mintea prin exemple concrete bazate pe scrierilor unor filosofi importanți, pe evenimente istorice, dar și prin exemple creștine comune și prin versuri aparținînd în special poetului Andrei Mureșanu. Ion Pop Reteganul consideră că mintea

[7] Ion Pop Reteganul, *Mintea*, în volumul *Scrieri pedagogice*, Ediție și studiu introductiv de Liviu Păiuș, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2016, p. 26.
[8] *Ibidem*, p. 26.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 36.
[11] W. Goethe apud Ion Pop Reteganul, *art.cit.*, p. 27.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

umană nu și-a atins potențialul maxim de dezvoltare, fiind la mare distanță de ceea ce Dumnezeu a intenționat la momentul creării oamenilor. Sunt citate spre plăcerea și înțelegerea auditoriului disertației versuri de N. Beldiceanu:

„Omenire viitoare ce cu înțeleaptă minte
Și cu brațe oțelite vei păși tot înainte
Multe fapte azi urzite, le vei trece-n viitor
Tu, cînd lumii vei aprinde candela dreptăților
Ce frumoasă, ce măreață va fi ziua biruinții,
Ziua cînd stăpînă fi-va pe pămînt lumina minții,
Atunci liniștea și pacea vor aduce-atîtea haruri
Cîte-acum aduce prada suferințe și amaruri”[12].

Ion Pop Reteganul definește mintea ca fiind „cea mai superioară și mai perfectă dezvoltare a spiritului omenesc, conceptul celor mai nobile forme ale gîndirii, simțirii și voinței lui. Înnăscută nu este mintea că atunci nu ar rămîne omul lipsit de ea un period așa lung, din scurtu-i timp ce-i este dat a trăi. Dar de bună seamă natura omului este capabilă de a-și apropia mintea, că la din contră nimeni n-ar putea deveni cu minte”[13].

O altă precizare din disertație arată că are loc un parcurs lent prin care omul ajunge să aibă o minte bună, un parcurs care este intersectat de tentațiile vieții sau uneori de slăbiciunea unui popor care poate fi manipulat în masă.

Ion Pop Reteganul distinge trei tipuri de minte:

- Teoretică, reprezentînd cea mai înaltă treaptă, aceea a cunoașterii, dar care nu se află în posesia completă a adevărului. Acest tip de minte este dezvoltată prin experiențe proprii sau cugetări, pe baza unor cunoștințe limitate;
- Practică – acest tip de minte are capacitatea de se conforma la exemple de bune practici, deși nu există nici un model perfect și fiecare om are propria sa minte practică;
- Estetică – este bazată pe ideea de frumos, pe forma exterioară a lucrurilor și se întîlnește mai ales la artiști.

Ion Pop Reteganul consideră că formarea minții este o activitate care necesită o activitate triplă: reflecția, abstractizarea și combinarea. El scrie că „metodele științelor ce le predăm elevilor nu sunt altceva decît îndrumări cum avem de a purcede, ca din micile și neperfectele mlădițe concrezute conducerii noastre, să iasă ființe cu minte limpede, lămurită, ființe conștiente de ce pot, de drepturi, de dorințe, ființe perfecte, încît omului îi este permisă perfecțiunea”[14].

În finalul disertației sale, Ion Pop Reteganul scoate în evidență calitatea minții poporului român care a exprimat prin proverbe și zicători un nesecat izvor de înțelepciune care poate servi ca ghid oricărui om pentru călătoria sa prin viață.

O altă scriere relevantă pentru activitatea pedagogică a lui Ion Pop Reteganul este articolul *Epistola în școala poporală*, publicat în episoade în revista „Școala poporală”, numerele 133, 148, 162, 180 și 192, în 1893-1894, articol preluat de Liviu Păiuș în volumul mai sus menționat.

Discursul asupra epistolei școlare începe de la sublinierea importanței limbii române ca obiect de studiu în școli, pornind de la ideile lui Vasile Petrini, pentru care limba română este o „putere didactică” și cea mai puternică dovadă a naționalității, mai ales pe teritoriile transilvănene. Un alt nume important citat care a emis judecăți valoroase legat de importanța vitală a studiului limbii române în școlile populare este Timotei Cipariu.

[12] N. Beldiceanu apud Ion Pop Reteganul, *art. cit.*, p. 32.
[13] Ion Pop Reteganul, *Mintea*, în volumul *Scrieri pedagogice*, Ediție și studiu introductiv de Liviu Păiuș, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2016, p. 33.
[14] *Ibidem*, p. 37.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

După ce justifică studiul limbii române și importanța acesteia, Ion Pop Reteganul își continuă calea către tematica epistolei oprindu-se asupra definiției limbii, așa cum reiese dintr-un citat care aparține „unui pedagog din vecina Românie”[15], fără a arăta totuși numele pedagogului. Autorul articolului arată că nașterea limbii are loc inevitabil odată cu nașterea poporului și, asemenea poporului, limba suportă toate vicisitudinile istoriei, adaptîndu-se la ele și schimbîndu-se datorită lor. Studiul limbii în școală este din nou motivat prin citarea *Planului de lecțiuni pentru școlile elementare românești*, aparținînd lui V. Petrini, în care se arată că studiul menționat este necesar pentru ca elevii să înțeleagă ideile altor oameni, pentru ca elevii să poată exprima și împărtăși propriile idei și, nu în ultimul rînd, pentru a putea înțelege mai tîrziu creațiile literare[16].

Restrîngînd aria de studiu a limbii române, Reteganul enunță că tema sa de interes se restrînge la stil, cuvînt a cărui etimologie latină o explică cititorilor, precum și sensul contemporan al cuvîntului, care face referire la modul în care un om își exprimă ideile. Rolul învățătorului trebuie să fie acela de a avea grijă ca elevii să aibă în primul rînd idei, apoi să le exprime verbal și ulterior în scris într-o manieră îngrijită și cu stil, ceea ce este un proces gradual.

În ceea ce privește rolul deprinderilor stilistice, se arată că acestea servesc pentru elaborarea compozițiilor libere, care pot fi clasificate în narațiuni, descrieri, disertații, epistole și scrieri comerciale. Discursul autorului articolului se îndreaptă, după definirea fiecărei categorii și redarea unor caracteristici generale ale acesteia, către epistolă care este definită astfel: „împărtășirea sau conversațiunea în scris cu persoane ce nu sunt prezente, încît adică nu le putem împărtăși verbal ceea ce voim”[17].

După ce arată că, în limbajul popular, epistola mai poartă denumirea de carte sau scrisoare, Ion Pop Reteganul oferă cititorilor cîteva informații legate de istoria epistolei, arătînd care era considerată cea mai veche scrisoare din lume la acea dată, dar și cu ce se scria și pe ce se scria. Referințele istorice și culturale legate de scrisoare, pe care autorul le inserează în articolul său sunt impresionante: Epictet, Diodorus Siculuis, Dionis de Halikarnas, Biblia, Homer, Caius Tito, Bufon etc. Este considerat că stilul fiecărei epistole este dat de individ, însă de mare ajutor sunt *Epistolierele*, cuprinzînd tipuri de epistole și formule fixe de adresare.

Pentru a arăta popularitatea scrisorilor odată cu lansarea serviciilor poștale moderne, autorul folosește statistici care arată numărul de epistole/ individ/ an, în diverse țări, fără a menționa vreun teritoriu românesc, dar arătînd că media de scrisori/ locuitor din Europe este de 10 scrisori pe an.

Ion Pop Reteganul clasifică epistolele în: bilete simple, epistole de înștiințare, epistole narative, epistole de cerere, de invitare, de recomandare, de felicitare, de consolare, epistole de aducere aminte a datoriilor, epistole pentru cererea de scuze, episcope literare și altele. După o enumerare a epistolelor literare în literatura universală, semnatarul articolului arată că acest tip de scriere apare doar după 1950 la Negruzzi, Alecsandri, Ghica și alții.

Stilul epistolei este definit astfel: „modul în care scriem, adică modul în care facem cunoscute prin vorbe scrise cugetările noastre”[18]. Pentru a scrie o epistolă care să servească funcției de comunicare, este nevoie să se țină cont de folosirea limbii literare, regulile gramaticale, claritate de sens a cuvintelor folosite, conformitatea – uzul vorbirii, eleganța și precizia., scurtimea, demnitatea, vioiciunea și armonia. În funcție de stil, sunt deosebite două feluri de scrieri: popular și înalt.

[15] Ion Pop Reteganul, Epistola în școala poporală, în volumul *Scrieri pedagogice*, Ediție și studiu introductiv de Liviu Păiuș, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2016, p. 43.
[16] *Ibidem*, p. 44.
[17] *Ibidem*, pp. 48-49.
[18] *Ibidem*, p. 54.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)

După ce enumeră elementele de structură interioară ale epistolei (titula, exordiul, cuprinsul, epilogul, datul, subscrierea şi postscriptumul), Ion Pop Reteganul arată şi explică care sunt principiile de care trebuie să se țină cont atunci cînd învățătorul propune o epistola:
„1. Instrucțiunea să fie gradată,
2. alegerea obiectului (a temei) să fie corectă.
3. Fiecare epistolă mai întîi să rezolve mai întîi verbal şi numai după aceea în scris.
4. Corecțiunea temei să fie corespunzătoare scopului”[19].

Ultima parte a articolului lui Ion Pop Reteganul revine la problema îndatoririlor învățătorilor, arătînd că, atunci cînd în practică sunt întîlnite epistole cu un stil defectuos, vina poate aparține în egală măsură manualelor şi altor mijloace didactice depăşite, dar în egală măsură şi învățătorului care nu a format bine pe elev. Învățătorul originar din Reteag atrage atenția că dascălii au nevoie să se perfecționeze continuu, chiar dacă mijloacele financiare îngreunează acest proces, însă cu adevărat există prea puțin interes în şcoli, din partea învățătorilor, pentru limbă, stilistică şi epistolă.

BIBLIOGRAPHY

Pop-Reteganul, Ion, *Carte de cetire pentru anii din urmă ai şcolelor poprale, şcolele de repetițiunem cursurile de adulți şi pentru poporul nostru*, Braşov, Editura Librăriei „Nicolae I. Ciurcu”, 1892;
Pop Reteganul, Ion, Epistola în şcoala poporală, în volumul *Scrieri pedagogice*, Ediție şi studiu introductiv de Liviu Păiuş, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2016;
Pop Reteganul, Ion, *Mintea*, în volumul *Scrieri pedagogice*, Ediție şi studiu introductiv de Liviu Păiuş, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2016;
Pop Reteganul, Ion, *Pomicultura sau Cultura arborilor roditori*, Şimleu-Silvaniei, Editura Insitutului tipografic Victoria, 1904;
Raliade, Rodica, *Pragmatismul românesc. Manuscrise din fondul Ion Pop Reteganul*, s.l., Editura Creion, 2005;
Muşlea, Ion, *Ion Pop Reteganul – folclorist* în *Cercetări etnografice şi de folclor*, vol. I Bucureşti, Ed. Minerva, 1871;
Chinezu, Ion, *Pagini de critică*. Ediție îngrijită şi prefață de Ion Negoițescu, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969;

[19] *Ibidem*, p. 56.

BDD-A30534 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:04 UTC)